

desangående. Ingolf Ericsson skriver yderst fornuftigt, at »de sociale og økonomiske strukturer, der manifesteres i forsvarsanlæggene må rykkes nærmere ind i forskningens centrum« (s. 40). Dette peger så afgjort mod et tværfagligt samarbejde. Hvis dette skal føre til andet end overfladiskheder, må det udføres indenfor afgrænsede regioner. Desværre viser personlige erfaringer, at den type puslepilsarbejde, som kommer på tale i sådanne sammenhænge, er uhyre tidkrævende.

Hans Stiesdal har grund til at glæde sig over, at dette festskrift ikke blev den sædvanlige omgang blandede bolcher, men et bind som læge vil blive stående som uomgængeligt for alle, der interesserer sig for middelalderborger. Og det er jo et emne, som taler til romantikeren i de fleste middelalderinteresserede.

Anders Bøgh

Gro Steinsland m.fl. (red.): *Nordisk Hændom*. Et symposium. (Odense Universitetsforlag, 1991). 386 s., 298 kr.

I 1985 blev der taget initiativ til en fællesnordisk styrkelse af forskningen omkring vore forfædres førkristne religion(er). Som resultat af dette blev der i august 1988 afholdt et symposium i Norge, hvor alle relevante faggrupper med mulig undtagelse for 'rene' historikere var repræsenterede. I nærværende bog er langt hovedparten af indlæggene publiceret. Den rummer 27 artikler plus et foredragsresumé på sine 386 sider, hvilket, hvis vi ser bort fra bibliografier og 'luft' mellem artiklerne, i gennemsnit giver godt og vel 10 sider pr. artikel – nogle længere, andre kortere. Dette afspejler givetvis et symposium, der var tæt pakket med foredrag uden megen tid til fordybelse i hvert enkelt emne. Mange af artiklerne får således karakter af

nogle metodiske overvejelser over muligheder og begrænsninger i et bestemt fagområde eller materiale af mere eller mindre central relevans for sagen tilsat den for tiden så karakteristiske forhåbning til udbyttet af tværfagligt samarbejde. Indlæg af denne type er nok af større interesse på et tværfagligt forskningssymposium end for udenforstående, der ønsker sig oplysning om det emne, bogens titel angiver.

Fra 'historisk hold' må man nok konstatere med Else Roesdahl, at vi stadig har svært ved at bruge den islandske litteratur om den førkristne religion til ret meget konstruktivt på grund af alle de kildekritiske problemer, den rejser. Imidlertid giver den fortsatte strøm af arkæologiske fund anledning til en vis optimisme. På Lofoten synes man således at have fundet resterne af en høvdingehal, hvor der har foregået kultiske handlinger med bl.a. såkaldte guldgubber involveret. Disse, tilledfremstillinger på små stykker gulddølik, har man efterhånden fundet i store mængder og visse steder, som i Gulme på Fyn og Sorte Muld på Bornholm i koncentrationer, der tyder på tilstedeværelsen af centrale kultsteder. Hvis man så også kunne tolke deres billeder, kunne man komme et interessant stykke videre. Dette synes i ganske stor udstrækning at være lykkedes med de såkaldte guldbraketeater fra folkevandringstiden, hvis billeder lader sig tolke i lyset af det litterære kendskab til asatruen. Via billedfremstillinger, runesten, fund af kult anlæg, førkristne skjaldekvad, stednavne etc. synes der således efterhånden at kunne etableres et kontolmateriale på den islandske litteratur, der må kunne føre til, at man med betydeligt større selvtillid kan udtale sig om førkristen religion i Norden. Der er altså håb om, at denne fællesnordiske forskningsindsats kan føre fremad. Et fromt håb ville være, at nogen ville påtage sig at udre-

de, hvad en sådan forholdvis banal sammenstilling af gensidigt kontrollerede materiale kunne føre til – ved siden af de mere vidtløftige (og kortlivede?) tolkninger og teorier, som givetvis også kommer ud af et sådant projekt.

I øvrigt kan man i bogen læse en klar, logisk gendrivning af de aldersstegne teorier om, at der engang har eksisteret et ur-indoeuropæisk folk, som talte det sprog, hvorfra alle indoeuropæiske sprog stammer, og som dyrkede en ur-indoeuropæisk religion, hvorfra de indoeuropæiske talende folkeslags senere religioner stammer. Dermed mistede anmelderen endnu en stump af sin børnelærdom.

Anders Bøgh

Birgit Sawyer: *Kvinnor och familj i det forn- och medeltida Skandinavien* (Viktoria Bokförlag, 1992). 112 s.

Formålet med denne bog er især at sammenfatte en del af den efterhånden ret betydelige forskning vedrørende eller af relevans for kvinders situation i de nordiske samfund i middelalder og vikingetid og at forsøge at sætte nogle af de mange punktstudier ind i en sammenhæng. Vægten lægges på vikingetid, tidlig og høj middelalder, mens senmiddelalderlige forhold, herunder forhold i byerne spiller en mindre rolle. Bogen er skrevet med henblik på anvendelse i undervisning og studiekredse.

I forhold til Grethe Jacobsens forsøg på at gøre noget lignende for Danmarks vedkommende fra 1986 bemærkes en langt mere nuanceret holdning til spørgsmålet om kvindernes stilling: Middelalderen gøres ikke til en guldalder for kvinderne, ej heller den førkristne vikingetid. Spørgsmålene diskuteres med mange pro'er og contra'er, uden at særlig håndfaste konklusioner nås.

Bogen bygger i hovedsagen på, hvad

der kan sluttes fra indskrifter på runestene, lovtekster og højmiddelalderens litterære tekster, herunder i høj grad de islandske. Som det hører sig til i en introduktion starter forfatteren da med at diskutere kildematerialet og dets anvendelsesmuligheder. Her bemærker man sig en langt mere skeptisk holdning overfor mulighederne af at drage slutninger fra det litterære materiale og lovteksterne end overfor mulighederne af at drage vidtgående slutninger fra runesten.

En af de mere besynderlige konsekvenser af dette sidste er, at forfatteren mener ud fra runesten og gravpladser at kunne slutte sig til, at der var væsentlig færre kvinder end mænd i vikingetiden. Dette knyttes så sammen med, at vikingerne anså det for legitimt at udsætte 'overflødige' nyfødte børn – altså åbenbart især piger. Hvis det som konsekvens skulle have haft, at forholdet mellem antallet af overlevende brødre og søstre skulle have været 1,5:1, som runestene angiveligt viser, må vi tro, at der er foregået et drastisk fald i befolkningstallet i Norden i løbet af vikingetiden. Normalt regnes jo med en kraftig vækst, og ikke, som forfatteren ellers mener, konstans. Så mon ikke, vi snarere må tro, at det ikke har været anset for så vigtigt at få alle kvinder med på runesten og på finere begravelsespladser.

Efter diskussionen af kilderne følger et kapitel om familie og arv. Straks fra starten slås det fast, at der ikke var tale om noget »ättesamhälle«. Senere bliver vi belært om, at ægteskabet »denne allians mellan män och släkter var själva bindemedlet i samhällsbyggnaden« (s. 87). Slægter var altså samfundets grundkategorier, men alligevel bortforklares – med Elsa Sjäholm – nogle af de vigtigste af de elementer i lovene, der viser slægtens betydning i samfundet: Arveret, lovbrydelsespligten (pligten til at tilbyde jord til frænder, før den blev solgt til fremmede) og fordelingen af